

Anteckningar från diskussionen, nedskrivna av Lars Klasén.

Efter att de 15 deltagarna presenterat sig lämnade moderatorn, *Olle Olsson*, Sics, ordet fritt.

Harry Hartikainen, Stema Form, inledde med en önskan om att lagstiftningen och dess representationer och uttryck, t ex i form av ledtexter i formulär, ska innefatta kopplingar och referenser till dess ursprung, t ex EU-direktiv. Han kallade det "spårbarhet". *Olle* konstaterade att ett elektroniskt format de facto möjliggör en "rikare" representation än trycket.

Peter Krantz, Verva, menade att man som en följd av detta kan ställa sig en intressant följdfråga: Kommer detta att utesluta vissa format där vi inte har möjlighet att göra dessa referenser? Referenserna finns ju idag så att säga i den löpande texten. Den stora nyttan med elektroniska dokument är ju att de är maskintolkningsbara. Kommer man att kunna referera "in i" ett pdf-dokument (t ex till en speciell del) eller måste man referera till hela dokumentet?

Enligt *Anders Sundström*, Sunstone, måste kanske ett första steg vara att anpassa dagens referenser i text, tolkningsbara för en människa, till en form som även maskiner förstår. De tjänster som finns idag för automatisk tolkning kan göra detta något så när hyggligt men dock långt ifrån fullständigt. I detta perspektiv blir ju även formatet på dokumentet intressant, menade *Peter*. Se bara på detta med sidnummer: "NJA - bara sidnummer kors och tvärs". Måste man kanske släppa detta? Men är det möjligt? Varje gång man tar upp detta med en jurist så säger de: "ja ja, lycka till ...".

Ulf Färjare, Juridicum, Stockholms universitet, föreslog att man väl kan ha ett "koordinatsystem" som upplevs som tillräckligt säkert. Det kanske kan vara baserat på styckenummer eller liknande? *Peter* kompletterade med att säga att vad det än blir så måste finnas en entydig modell för referenserna. Det får inte vara så att olika personer riskerar att referera på olika sätt.

Pdf och XML tycks enligt *Staffan Malmgren*, IRI, utgöra de två huvudlinjerna. Men det finns ju även ett val inom XML-familjen. Ska vi ha en representation som är pappersekvivalent ("här kommer en textsnutt som ska sättas på denna sida") eller maskintolkningsbar ("här är ett rekvisit, här är en rättspåföljd")? Eller något mitt emellan ("det här är ett kapitel, det här är en paragraf inuti ett kapitel")? *Staffan* klargjorde att han för sin del föredrar en mellanväg. När man säger XML måste man också säga vilken sorts XML. Hur ser vår objektmodell för lagtext ut?

Olle menade att den viktiga frågan är hur utformningen ska vara för att vi ska få ett mervärde. Och då är frågan i vilken utsträckning produktionsprocessen ska anpassas för att stödja en användningsprocess. Han sade att han förstod det sista av de inledande föredragen som att det finns en potential för samhällsförbättringar om vi kan göra åtkomsten mer flexibel. Vad behövs för att realisera den potentialen?

Så ställde *Lars Klasén*, InfoTorg, frågan om hur man har gjort i andra länder som använder elektroniskt kungörande. *Karin Sandahl*, utredningens sekreterare, berättade att man i Danmark har kungörandena på en särskild hemsida i pdf-format. Anledningen till att man valde pdf-formatet är att man i så stor utsträckning som möjligt ska kunna kontrollera presentationen och efterlikna den tryckta författningssamlingen. På hemsidan har man så en länk till rättsinformationssystemet, och i det systemet är just XML-filen från produktionssystemet som används. Och det är där, förklarade hon, som det av de tidigare talarna efterfrågade mervärdet skapas. Kungörandet är bara presentationen av författningen och det viktigaste där är att styra och ha kontroll över att presentationen av författningen till form och innehåll stämmer överens med den beslutade. Hur är det då med eventuella förändringar och anpassningar med anledning av den elektroniska publiceringen, typ att sidnummer (á la NJA) byts ut mot något mer systemanpassat. undrade *Lars*. Har några sådana åtgärder skett? Nej, inte vad *Karin* kände till i alla fall. Av detta drog *Lars* slutsatsen att man uppenbarligen helt har anpassat sig till "det som är". *Anders* menade att han har en känsla av att man i Danmark gått en helt annan väg än i Sverige. Danmark började med elektronisk hantering, XML etc och först därefter med elektroniskt

kungörande; något som därmed blev ganska harmlöst. I Sverige sker det omvända: först elektroniskt kungörande, sedan XML (eller vad det nu blir).

Harry menade att man måste bestämma sig för vad som är urkunden, vad som är grunddatat. En pdf är ju trots allt inte bara beroende av detta utan även av styrkoder och någon slags generator; dvs komponenter som kan åstadkomma något annat än vad som avsetts. Samtidigt, kommenterade *Anders*, är det svårt för en som inte är IT-människa att skriva under och godkänna något annat än det som syns på skärmen, på papper eller på annat sätt i tryck. *Peter* instämde: Ja, grunddatat ser ju inte ut på något visst sätt. Hur ska man då förhålla sig till grundmaterial som inte går att "läsa"? "Varsågod, här får du XML"? Det går ju inte för en människa att ta till sig! Även *Niklas Lindström*, Valtech, instämde, och påpekade att även pdf kan representeras som XML (med Adobes nya lösning).

Det blir lätt så att man pratar om XML eller icke-XML, sade *Anders*, men det räcker inte. Man måste gå ett steg längre och säga att det är XML (eller html eller pdf eller ...) på just det här sättet. Det är "livsfarligt" att tro att pdf är entydigt. *Peter* relaterade till rättsinformationssystemet, där man står inför uppgiften att ta hand om material som ser ut på vissa sätt. Man kan bara peka på hur olika myndigheter utformat och infogat allmänna råd på olika sätt. Här måste man fundera på hur de ska förändras.

Christine Kirchberger, IRI, upplever den rättsinformation som finns idag som ganska väl strukturerad. Författningar har kapitel, paragrafer, etc; rättsfall ser ganska lika ut, liksom propositioner. Detta måste ju erbjuda en bra utgångspunkt som kunde användas mycket bättre! Och det ska vara den som producerat information som ska svara för att komplettera den (t ex med referenser). Genom att låta producenten få denna roll skapar man också tillit till informationen.

Olle påpekade att dagens process bara utgör ett första steg i en lång utveckling. Hur ser det ut om 20 år? Det vi gör nu riskerar att låsa möjligheterna framöver! Därför är det viktigt att anpassa för framtiden, inte minst med tanke på de som ska vidareförädla informationen. De resurser som läggs ner idag kan vara försumbara jämfört med de som kan behöva läggas ner i morgon av vidareförädlare och andra. Något att tänka på för utredningen! Det som kan tyckas vara acceptabelt idag kanske i framtiden visar sig vara en dumhet. Vad händer med informationen sedan? Man kan redan i produktionssteget förbereda för kommande användning.

Bengt Eriksson, Riksdagen, menade att det är fel att gå alltför långt vad gäller detaljer. Istället bör man titta på det mervärde som kan skapas – allt från att spara skog till att märka upp texter för att underlätta referensskapande. En referens är trots allt bara en referens. Man kan t ex ange att "den här författningen" antagligen är relevant "i det här sammanhanget". Men det är inte säkert – och det kan mycket väl tillkomma relevanta referenser. Därför bör krutet läggas på att göra det möjligt att lägga till referenser. Därmed bör staten svara för att idag göra en rejäl uppmärkning – för att möjliggöra vidarebearbetning.

Peter höll med och relaterade här till arbetet med rättsinformationssystemet, där man initialt försökte hitta en miniminivå för uppmärkningen. Men allteftersom arbetet fortskridit har denna miniminivå regelmässigt fått krympas, och den man slutligen hamnar på är betydligt snävare än ursprunget. *Harry* inflikade att det var just miniminivån han hade i åtanke. Det borde ju inte vara så svårt att i alla fall som ett första steg ta fram en version av en lag. När så lagstiftningen förändras så har man ju en grund att utgå från och förändra. Faktum är att en sådan grund ju borde ha tagits fram för länge sedan!

Man kan också vända på steken, enligt *Peter*. Med referenser införda kan den som skapar ny lagstiftning direkt se vad den får för konsekvenser. "Det här refererar till det här". Om man petar "här" så sker en påverkan "där". En större tydlighet skapas i vad man gör. *Peter* påpekade för övrigt att det fortfarande produceras mycket som inte alls har referenser.

Anders återknöt till Olles tal om vikten av att inte låsa sig för framtiden. Kanske ska man inte bara ställa pappersversionen mot den elektroniska versionen utan även ta höjd för att kunna arbeta med flera autentiska elektroniska versioner? Det kan vara XML, som kan generera pdf, såväl som text

uppläst av en syntetisk röst. Idag tycks dock den enda realistiska minimivån vara pdf. Angående flera elektroniska versioner fyllde *Peter* på med ett extremt exempel på en sådan, nämligen en representation baserad på ikonografi, dvs symboler i form av ikoner, vilka genererats av textens innehåll. Men här befinner vi oss nog vid sidan om vad som kan betraktas som autentiska versioner! *Lars* påpekade att den här typen av versioner, normalt genererade för olika målgrupper, ur "vår" synpunkt är oproblematiska eftersom de helt klart inte utger sig för att vara autentiska. Se bara på de befintliga anpassningar som myndigheterna gör t ex i form av "lättlästa versioner". Samhällsguiden är ett exempel.

Diskussionen kom nu en stund att kretsa kring detta med versioner. Vilka är giltiga? Kvalitetssäkring? En slutsats är väl att det har att göra med tillit; förtroende. Lagboken är ju de facto ingen autentisk version, ändå betraktas den ju i princip som en åtminstone giltig version. *Christine* förde här in frågan om översättningarna av lagtexter till olika EG-språk. En översättning som ger exakt samma betydelse på olika språk är i princip omöjlig att åstadkomma. Här finns utrymme för olika tolkningar. *Ulf* menade att språkspåret är mycket intressant. Hur fungerar det idag inom Sverige med befintlig lagstiftning vad gäller språk och varianter som samiska, tornedalsfinska etc? Här finns ju också utrymme för tolkningar!

Joakim Andersson, Sjöfartsverket, berättade om översättning av internationella konventioner mm vad gäller sjöfarten. Merparten av dessa har engelska som ursprungsspråk. För att så långt möjligt säkra översättningarna och undvika framtida olika tolkningar så medverkar här experter som varit med vid framtagningen av konventionerna. Ibland är även professionella översättare och språkvårdare med. Ändå finns naturligtvis potential för olika tolkningar.

Staffan tyckte sig i diskussionen se en underliggande rädsla för att slutprodukten blir fel. Kanske bör vi fokusera på att finna en process som gör att felet vid översättningar blir så litet som möjligt? Att transformera en form till en annan kanske är det bästa sättet att finna felkällorna? Innan vi arbetat med detta under en längre tid riskerar vi att låsa oss fast i något format som inte håller mer än 20 år. *Niklas* menade att det gäller att finna garderande mekanismer. Det är svårt att nu, idag, påstå att något är rätt.

Bengt uttryckte en aning skepsis i det han ställde frågan om man någonsin kommer att komma någon vart vad gäller det diskuterade området? Om 20 år har det ju hänt mycket nytt! *Peter* klargjorde att man måste vara medveten om att det som görs nu inte är något som ska gälla för all framtid. Det sker en kontinuerlig utveckling; nya format tas fram. Men börjar man nu så hinner man lära sig! Det gäller att nu finna en minimivån. Vi måste ha ett synsätt som i alla fall garanterar att vi inte om 30 år står där med 30 års rättsinformation som "försvann" pga något konstigt format!

Harry undrade hur långt utredningen sträcker sig. Borde det inte finnas någon slags myndighetsöverskridande direktiv som klargör hur alla typer av dokument ska se ut? Det kan väl inte vara så att just SFSer hanteras på ett sätt medan sjöfartsverket hanterar sina författningar på ett annat sätt, jordbruksverket på ett tredje sätt, etc? Det gäller att åstadkomma möjlighet att använda informationen i ett system även i ett annat. *Karin* klargjorde att utredningen bara omfattar det som kungörs i SFS idag, dvs lagar och förordningar. Dock får ett eventuellt förslag inte hindra att man i framtiden ansluter andra författningssamlingar till systemet. Man ska inte avlämna ett förslag som låser den vidare utvecklingen!

Marie Sahlsten, InfoTorg, frågade hur det är med den konsoliderade texten. Det är ju egentligen den som är "begriplig". Det existerar ju också väl inarbetade rutiner för att ta fram sådana texter, till exempel för trycket. *Karin* svarade att den konsoliderade texten inte är den officiella. *Peter* berättade här att det i uppdraget för hans arbete ursprungligen ingick att möjliggöra konsolidering. Tekniskt är detta OK att göra, men att det i den form som arbetet bedrivs idag är omöjligt att åstadkomma. Det är nämligen i praktiken så att det är en person, en människa, som "klipper och klistrar". Det finns massor av exempel på att det kan gå fel, dvs att innebörden i den konsoliderade texten blir en annan än den riktiga. En manuell hantering är helt klart olycklig och den skulle kanske ersättas med en automatisk, vilket skulle göra att konsolideringen kunde ske med större säkerhet. *Anders* instämde och menade att

det produktionsmässigt, tekniskt och fysiskt inte finns något hinder för detta automatisk konsolidering. Om det bestämdes att det skulle finnas en officiell konsoliderad version, så skulle detta, bortsett från resursfrågan, inte vara något problem att genomföra eftersom myndigheterna då skulle vara tvungna att anpassa sig.

Vad är egentligen ambitionen med elektroniskt kungörande mer än att ”spara skog”? undrade *Bengt*. Om man inte har andra ambitioner än att få ut informationen i elektronisk form så är det väl inget att göra någon stor sak av? På Riksarkivet kan man ta del av originallagtext från 1100-talet. Vad vet vi om html-versioner om 900 år från idag? Vad är det för poäng med allt detta arbete? ”Jag skulle kunna stå ut med en elektronisk version bara för att få en bättre, enklare och mer transparent miljö idag – men om jag inte får det, vad är det då för någon mening med arbetet”.

Bengts lite provokativa inlägg fick såväl *Olle* som *Bertil Hansson*, Riksdagen, att medge att vi ju faktiskt lever rätt gott idag med den rättsinformation vi har – och vi gör det säkert om 900 år också. *Peter* instämde och sade att han för sin del inte skulle finna det meningsfullt att arbeta med projektet om det inte skulle leda till någon nytta. Och nytta blir det. Nyttan kommer av användningen.

Anders konstaterade att den elektronisk publicering som sker redan idag är tillfyllest för de allra flesta medborgare. De kan ta del av texterna, som pdf eller annat, och för dem är det ingen praktisk skillnad. Det är bara en bråkdel av befolkningen som är medvetna om skillnaden. *Olle* myntade här termen ”informationsfilosofier” (bland dem vi närvarande förstås ...). *Peter* menade att det väl för allmänheten räcker med att det är staten som står bakom publiceringen, även om det inte är den officiella versionen.

Men vilken version är det egentligen som gäller? *Anders* sade sig ha förstått att det är den tryckta versionen. *Karin* sade att det finns delade meningar om detta. Enligt grundlagen ska en författning undertecknas för att gälla, varför vissa anser att det är det undertecknade exemplaret som ska ha företräde om innehållet skiljer sig åt. *Peter* undrade om det någon enda gång har förekommit någon tvist om skillnader härvidlag. Inget sådant reellt exempel tycks finnas (och inget presenterades nu heller).

Sensmoralen av detta är, enligt *Olle*, att vad resultatet av utredningen än blir så har det ingen större praktisk betydelse i dagens samhälle; för det dagliga livet. Den verkliga utmaningen för utredningen kanske är att inte utesluta möjligheten att behandla även andra texter än SFSer inom samma ramverk som dessa.

Så avslutade *Olle* seminariet med att tacka deltagarna för deras medverkan och hoppades på återseende vid kommande seminarier och i andra sammanhang.